

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Відділ психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для підготовки здобувачів третього (доктора філософії)
освітньо-наукового рівня з освітньої компоненти

**«ТЕОРЕТИЧНА І ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ
НАУКОВИХ ПАРАДИГМ»**

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія

Київ 2023

Рекомендовано вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
(протокол №6 від 19 червня 2023 року)

Автор-укладач:

Попович І. С. – доктор психологічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Рецензенти:

Прохоренко Л. І. – докторка психологічних наук, професорка, директорка Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Плох В. В. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної психології Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України.

Навчальна програма з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» належить до професійної науково-предметної підготовки здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня. Освітня компонента належить до нормативної частини навчального плану підготовки здобувачів і затверджена згідно існуючого порядку.

Запропонована навчальна програма є авторською, містить вступ, у якому визначено предмет та міждисциплінарні зв'язки, що окреслюють роль та значення освітньої компоненти у професійній підготовці психолога-дослідника. Окреслено професійні компетентності: інтегральні, загальні та фахові. Подано програмні результати навчання, розкрито основний зміст освітньої компоненти. Підібрано сучасну рекомендовану літературу, яка складається з основної і допоміжної. Зазначено обсяг та форму підсумкового контролю, визначено засоби діагностики та критерії успішності навчання.

Навчальна програма розрахована на викладачів, здобувачів, психологів-дослідників, наукових співробітників у галузі соціально-поведінкових наук.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ	8
ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	15
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	17

ТЕОРЕТИЧНА І ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

ВСТУП

Авторська програма вивчення освітньої компоненти «**Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм**» (ОК «ТППВНП») укладена відповідно до освітньої програми здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня спеціальності 053 Психологія.

Предметом ОК «ТППВНП» є вивчення ключових парадигм теоретичної і прикладної психологічної науки; засвоєння форм та методів роботи психолога-дослідника; ознайомлення з сучасним станом психологічної науки в Україні.

Програма навчальної дисципліни поєднує такі змістові модулі:

1. Теоретична психологія у вимірах наукових парадигм.
2. Прикладна психологія у вимірах наукових парадигм.

Мета та завдання освітньої компоненти

Мета полягає у формуванні у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня системи понять, уявлень про науково-категорійний апарат психологічної науки, теоретико-методологічні засади організації та проведення наукових психологічних досліджень.

Завдання освітньої компоненти:

1. Ознайомлення з теоретико-методологічними засадами сучасної психологічної науки.
2. Ознайомлення здобувачів з ключовими парадигмами психологічної науки, з сучасними напрямками розвитку прикладної психологічної науки в Україні та світі.
3. Формування уявлень про методологію психології як інтегральний науковий психологічний напрям.

4. Розвиток уміння використовувати здобуті знання з теоретичної і прикладної психології у дослідженнях, проводити науковий пошук і здійснювати розв'язання наукової проблеми.
5. Розвиток soft skills психолога-дослідника, вміння теоретично обґрунтовувати наукову проблему, релевантно визначати психодіагностичний інструментарій, згідно емпіричної картини дослідження.

Міждисциплінарні зв'язки ОК «ТППВНП» визначаються на основі програмних результатів. Належну роль відведено творчому і науково-пошуковому мисленню дослідника. Сфокусовано увагу на формуванні компетенцій пошуку, опрацювання, аналізування та синтезування професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій. Особливе значення відведено компетенціям переосмислювати, конструювати, моделювати і створювати нові теоретичні моделі у вимірах наукового пошуку. Акцентовано увагу на операціоналізації і впровадженні отриманих теоретичних та практичних знань у прикладний результат наукового дослідження. Компетентність дослідника у часі – наступна важлива складова, формуванню якої приділено увагу програмою ОК «ТППВНП».

Організація, змістові складові, мета, завдання і політика вивчення викладені у силабусі ОК «ТППВНП».

Вивчення освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» спрямовано на формування таких **програмних компетентностей**:

Інтегральна компетентність:

- здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних психологічних знань та професійної психологічної практики.

Загальні компетентності:

- здатність проводити дослідження на відповідному рівні на основі системного наукового світогляду;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність), розробляти та реалізувати інноваційні проєкти, включаючи власні дослідження;
- здатність розробляти та управляти проєктами.

Фахові компетентності спеціальності:

- здатність виокремлювати, систематизувати, розв'язувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження;
- здатність до професійної діяльності у галузі прикладної психології та ефективного надання психологічних послуг.

Програмні результати навчання:

- здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій;
- знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження;
- уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проєкти у різних сферах суспільного життя, включаючи власні дослідження;
- виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження;
- володіти навичками надання професійної психологічної допомоги у різних життєвих ситуаціях.

Знання, опановані в межах зазначеної освітньої компоненти, будуть корисними для проведення науково-дослідних робіт, для розширення власного та професійного світогляду.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Зміст курсу поєднує два змістові модулі:

Змістовий модуль 1

Теоретична психологія у вимірах наукових парадигм

Тема 1. Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки.

Методологічні вектори розвитку сучасної психології. Науково-категорійний апарат сучасної психологічної науки. Вітчизняна і зарубіжна психологічна наука. Методи, засоби, принципи, регулятори, орієнтації, категорії та поняття психології. Верифікована система принципів психологічної науки. Структурні рівні методологічного знання. Теорія, ідея і концепція. Описові, пояснювальні, каузальні, робочі гіпотези. Методологічний підхід у психології. Особистісний підхід. Віковий підхід. Індивідуальний підхід. Діяльнісний підхід. Системний підхід. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики. Академічна психологія. Психологія як прикладна наука. Практична психологія. Психотехнології як розділ психології. Основні структурні компоненти сучасної психологічної науки. Ключові парадигми психології. Позитивістська (природничо-наукова), гуманітарна, цільова (теологічна) і духовна парадигми. Духовність людини – постійна необхідність спричиняти перемогу добра над злом у конкретному вчинку й у всьому складі особистості.

Апробація методів психологічного дослідження. Психометричні параметри. Валідизація. Надійність. Незалежна змінна. Залежна змінна.

Рекомендована література

Основна: [4; 57; 58; 59; 62; 64; 65; 67].

Допоміжна: [7; 11; 15; 27; 32; 54; 55].

Тема 2. Природничо-наукова парадигма психології.

Природничо-наукова парадигма психології. Принципи природничо-наукової парадигми. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології. Психоаналіз Зигмунда Фрейда. Доктрина психічного детермінізму. Роль неусвідомлених процесів у формуванні мислення та поведінки. Три основні інстанції структури психіки людини: 1) «Ід» (id) – «Воно»; 2) «Его» (ego) – «Я»; 3) «Суперего» (Superego) – «Над-Я». Два види людських бажань: лібідо і танатос. Захисні механізми. Витіснення. Заперечення. Формування захисної реакції. Проекція. Інтелектуалізація. Заміщення. Розвиток психоаналітичних теорій. Індивідуальна психологія А. Адлера. Стадії психосоціального розвитку З. Фрейда. Вісім стадій розвитку ідентичності за Е. Еріксоном. Теорії глибинної психології. Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Его-психологія (Анна Фрейд, Хайнц Гартманн, Еріх Еріксон та ін.). Теорія об'єктних відносин (Мелані Кляйн, Рональд Фейрнберн, Дональд Віннікот, Майкл Балінт, Отто Кернберг, Едіт Якобсон та ін.). Селф-психологія (психологія самості) Хайнца Кохута, Джозефа Ліхтенберга, Денієла Нормана Штерна, Маргарет Малер. Структурний психоаналіз та психоаналітична герменевтика Жака Лакана, Альфреда Лоренцера, Поля Рікера. Кататимно-імагінативна психотерапія (символдрама) Ханскарла Лейнера. Гіпнотерапія та аутотренінг Мілтона Еріксона та Йогана Генріха Шульца. Концепція духовного несвідомого Віктора Еміля Франкла та психосинтез Роберто Ассаджіолі. Соціальний та гуманістичний психоаналіз Карен Хорні, Еріха Фромма, Гаррі Стека Саллівана.

Прикладний аспект індивідуальної психології. Старша дитина. Єдина дитина. Друга (середня) дитина. Остання дитина (наймолодша). Методика «Ранні спогади». Контент-аналізування ранніх спогадів.

Рекомендована література

Основна: [65; 67; 68; 69].

Допоміжна: [31; 33; 36].

Тема 3. Гуманітарна парадигма психології.

Гуманітарна парадигма психології. Принципи гуманітарної парадигми. Сутність гуманістичної психології. Витоки і передумови становлення та розвитку гуманістичної психології. Методологічні принципи і положення гуманістичної психології. Вчення деяких представників цього напрямку (А. Маслоу, В. Франкл, Ш. Бюлер, Р. Мей, Ф. Беррон і ін). Відмова А. Маслоу від жорсткої ієрархічності і виокремлення двох класів потреб: потреби фізіологічні і потреби розвитку.

Екзистенційна психологія. Проблеми часу, життя і смерті. Проблеми свободи, відповідальності та вибору. Проблеми спілкування, любові і самотності. Проблеми смислу існування людини.

Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Ідея суб'єктності в психологічній науці.

Клієнт-центрована терапія К. Роджерса. Ключова теза – психолог не веде за собою, а супроводжує, створюючи умови для відчуття безпеки. Рациональність людини і її емоцій та відчуттів. Роль емпіричних, невербальних і тілесних засобів особистісної зміни, що сприяють не адаптації і врегулюванню, а індивідуальному росту й самоактуалізації (групи зустрічей, групи особистісного росту, тренінги сензитивності та ін.).

Рекомендована література

Основна: [3; 60; 64; 65; 67; 84; 85].

Допоміжна: [8; 18; 38; 55].

Тема 4. Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього.

Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях. В. Вундт і поняття антиципації. Пророцтво самореалізації (Р. Мертон). Особистісні конструкти Дж. Келлі. Дж. Ньютен про майбутнє як простір поведінки і мотивації. Психологічний час особистості і метод каузометрії (О. Кронік, Є. Головаха). Факторна модель ставлення до часу

Ф. Зімбардо. Проспекція і ментальна симуляція (М. Селігман). Соціальний конструкціонізм К. Гергена.

Конструювання майбутнього як вища психічна функція. Системний підхід до психології конструювання майбутнього. Темпорально-хвильова природа антиципації. Образ майбутнього і Я-концепція. Творча конструкторологія (пролегомени) В. Моляко. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього. Модель континуума майбутнього: простір – час – значення.

Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього. Діагностика здатності конструювати майбутнє. Виховання – навчання – професія: образ майбутнього у педагогіці. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи індивіда (В. Плохих). Творення, відтворення чи конструювання майбутнього. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта (В. Моляко).

Рекомендована література

Основна: [30; 40; 44; 49; 51; 66].

Допоміжна: [9; 18; 70; 73; 76].

Змістовий модуль 2

Прикладна психологія у вимірах наукових парадигм

Тема 5. Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні.

Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості. Психологія антиципації особистості. Усвідомлювані і несвідомі складові процесу антиципації. Роль настановлень у антиципаційній природі діяльності людини. Часова перспектива індивіда. Психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих). Аксіопсихологія особистості (З. Карпенко). Експлікація чинників аксіопсихологічного проєктування життєвих досягнень (І. Гуляс, І. Гоян). Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці. Розуміння та

інтерпретація життєвого досвіду (Н. Чепелева). Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості (С. Максименко, Н. Шевченко). Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами (Л. Прохоренко). Український і зарубіжний досвід вивчення обдарованості дітей: компаративний підхід.

Рекомендована література

Основна: [1; 2; 5; 21; 23; 28; 71].

Допоміжна: [10; 11; 13; 14; 19; 20; 35; 36; 37; 53; 75; 77; 80].

Тема 6. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості.

«Соціальні очікування» як наукова категорія. Встановлення родових зв'язків. Семантичний аналіз очікувань. Ретроспективне аналізування і синтезування соціальних очікувань особистості. Напрями дослідження: філософський, соціологічний, нейрофізіологічний, психологічний, соціально-психологічний та конструювання майбутнього. Дерево соціальних очікувань особистості. Соціальні очікування як процес і стан психічної регуляції поведінки. Джерело і носій очікувань. Об'єкт і предмет очікувань. Структурно-функціональна схема взаємозв'язку соціальних очікувань особистості з процесами психічної регуляції поведінки.

Функції соціальних очікувань особистості. Модель очікуваного майбутнього. Концепція соціальних очікувань особистості. Структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості. Обізнаність особистості про передбачуваний перебіг подій. Очікуване ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії. Регуляція особистістю очікуваних результатів діяльності. Взаємозв'язок складових моделі. Функції моделі.

Особливості визначення рівня соціальних очікувань особистості. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович). Апробація методики «РСО». Ретестова надійність, зважування шкал опитувальника.

Визначення типів валідності: конвергентної, дискримінантної, зовнішньої, внутрішньої та валідності методом відомих груп.

Властивості і рівні соціальних очікувань особистості. Типізація очікувань. Програма оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.

Рекомендована література

Основна: [43; 44; 45; 49].

Допоміжна: [4; 17; 22; 34; 41; 42; 46; 47; 48; 50; 52; 61; 79; 83].

Тема 7. Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін.

Психологічні ресурси в структурі особистості. Суб'єктивна і об'єктивна складність ситуації чи події. Три психологічні ресурси за Е. Фроммом: надія, раціональна віра і душевна сила. Сенс і мета життя (В. Франкл, Дж. Крамбо). Діагностика психологічних ресурсів особистості. Резильєнтність особистості. Домінуючі психічні стани людини. Методи активізації психологічних ресурсів. Соціально-психологічний тренінг. Тренінг особистісного зростання. Автотренінг. Медитація. Психологічний вік. Стрес та його вплив на здоров'я людини. Дистрес і еустрес. Психокорекція кризових станів. Корекція особистісних проблем (С. Кузікова). Методи індивідуальної і групової психокорекції. Посткризове відновлення. Стрес-менеджмент (В. Зливков, С. Лукомська, О. Федан).

Рекомендована література

Основна: [6; 15; 16; 26].

Допоміжна: [12; 25; 72; 81; 82].

Тема 8. Психологічне вигорання дослідника.

Наукова діяльність: проблеми та перспективи. Науково-технічна діяльність. Науково-педагогічна діяльність. Науково-організаційна діяльність. Фундаментальні і прикладні наукові дослідження. Грант. Наукова

продукція. Об'єктивація наукових результатів. Оптимальний психічний стан наукового пошуку. Науково-пошукова діяльність. Творча діяльність. Штучний інтелект в науковій діяльності. Етична складова використання застосунків штучного інтелекту у науковій діяльності.

Психологічне вигорання та його профілактика. Симптоми професійного вигорання: психофізіологічні, соціально-психологічні, поведінкові. Стадії професійного емоційного вигорання. Копінг-стратегії дослідника. Копінг-тест "Way of Coping Questionnaire" ("WCQ") (Р. Лазарус, С. Фолкман, 1984). Самоконтроль. Конфронтація. Пошук соціальної підтримки. Дистанціювання, Планування вирішення проблеми. Прийняття відповідальності. Уникнення. Позитивна переоцінка.

Рекомендована література

Основна: [15; 23; 24; 35; 39; 66].

Допоміжна: [29; 56; 63; 78; 86].

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Контроль успішності здобувача третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня) здійснюється з використанням методів і засобів, що визначені в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Для оцінки академічної успішності застосовано кредитно-накопичувальну систему. Оцінювання здійснюється за національною, 100-бальною шкалою і за шкалою ECTS.

Засоби діагностики успішності навчання. Система контролю успішності здобувача поєднує такі види: поточний контроль; вибірковий контроль; підсумковий модульний контроль, до якого віднесено завдання для самостійної роботи; семестровий академічний контроль.

Використано такі **методи навчання:** лекційні та практичні заняття з підготовкою доповідей і реферативних повідомлень, застосування модульного тестування і фронтальних поточних опитувань та самостійних робіт, захист індивідуальної роботи і колегіальне оцінювання.

Методи організації та реалізації навчально-професійної діяльності:

1. За джерелом інформації:

- словесні: традиційна лекція, лекція-презентація, дискусія, бесіда, доповідь, реферативне повідомлення, експертна оцінка;
- практичні: аналізування складних теоретико-методологічних завдань; вирішення кейсів, презентація, колегіальне оцінювання);
- наочні: презентація, спостереження, модерування.

2. За логікою передачі та сприймання навчальної інформації: дедуктивні/індуктивні, аналізування/синтезування.

3. За мірою самостійності мислення: відтворювальні, проблемно-пошукові, творчі;

4. За формуванням допитливості до навчально-професійної діяльності: пізнавальні дискусії, експертне оцінювання, мозковий штурм, створення проблемно-пошукових груп, індивідуальне завдання.

Підсумкова оцінка з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» об'єднує усі активності здобувача, що подані в силабусі з урахуванням інформальної та неформальної освіти.

Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батраченко І. Г. Психологія розвитку антиципації людини. Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1996. 204 с.
2. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2010. 440 с.
3. Боришевський М. Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. К.: Академвидав, 2010. 416 с.
4. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія. Суми: ВД «Еллада», 2012. 608 с.
5. Бохонкова Ю. О. Психологічні основи випереджальної стратегії поведінки особистості: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. 405 с.
6. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості. Курс лекцій: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 110 с.
7. Васютинський В. О. Психологічні виміри спільноти: монографія. К.: Золоті ворота, 2010. 120 с.
8. Галян О. І. Закономірності розвитку ідеї суб'єктності особистості та її реалізації у вітчизняній освітній практиці ХХ століття. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 82-99. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-6>
9. Галян І. М. Роль пропаганди у формуванні смислових конструктів особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 24-38. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-3>
10. Галян І. М. Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 11-23. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-2>
11. Гоян І. М. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.
12. Гудімова А. Х. Психологічне благополуччя та патерни онлайн-поведінки користувачів соціальних мереж у повсякденності та під час пандемії COVID-19. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 133-147. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-9>
13. Гуляс І. А. Аксіопсихологічне проектування життєвих досягнень особистості: монографія. К.: “Видавництво Людмила”, 2020. 448 с.
14. Гуляс І. А., Гоян І. М. Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 41-57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-4>

15. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
16. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
17. Злобіна О. Г. Соціальні орієнтації та локус очікувань: динаміка особистісних змін. Соціальні виміри суспільства: зб. наук. праць. Вип. 7. К., 2004. С. 25–42.
18. Каліщук С. М. Концептуалізація екзистенціально-системної моделі реорганізації “картини світу” особистості: введення онтологічних домінант. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2020. № 3. С. 11-27. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-1>
19. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
20. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 2. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 148 с.
21. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
22. Крупник І. Р. Особливості сімейних уявлень дітей позбавлених батьківського піклування. *Психологічний часопис*. 2017. № 6 (10). Вип. 10. С. 75-90.
23. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
24. Кочубейник О. М. «Позиція дослідника» в процедурах якісного дослідження. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. 2010. Вип. 4. С. 174–180.
25. Кузікова С. Б., Зливков В. Л., Лукомська С. О. Особливості травмивного досвіду мешканців деокупованих територій України. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 228-243. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-13>
26. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
27. Кун Т. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с. <http://izbornyk.org.ua/kuhn/kuhn.htm>
28. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ-Ніжин: Міланік, 2007. 115 с.

29. Мельничук А. Ю., Комар Т. В., Онищук Т. П. Емпіричне вивчення вигорання фахівців соціономічного профілю засобами позитивної психотерапії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 33-49. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-3>
30. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены). К.: Освіта України, 2007. 388 с.
31. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
32. Олефір В. О., Боснюк В. Ф. Адаптація шкали психологічного капіталу (ПсиКап-12С). *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 50-71. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-4>
33. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 448 с.
34. Пілецька Л. С. Професійна мобільність особистості: соціально-психологічний аспект: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. 220 с.
35. Плохих В. В. Зв'язок копінг-поведінки з переживаннями плину часу у студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 72-93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5>
36. Плохих В. В. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 39-55. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-4>
37. Плохих В. В. Оцінка готовності суб'єкта до термінових дій з використанням варіацій завдань сенсомоторного реагування. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 46-65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
38. Плохих В. В., Яновська С. Г. Статова диференціація організації екстреної сенсомоторної дії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 24-39. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-3>
39. Попович І. С. Дослідження психічних станів тривожності майбутніх фахівців соціономічного профілю / Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри: колективна монографія / наук. редактор О. Є. Блинова, відпов. ред. В. Ф. Казібекова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 233-252.
40. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки*. 2015. Вип. 6. С. 145–154.

41. Попович І. С. Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII. Ч. 4. С. 290–297.
42. Попович І. С. Напрямки дослідження соціальних очікувань особистості: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка та психологія: науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2015. Вип. 743. С. 195–202.
43. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі: навч.-метод. посіб. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 204 с.
44. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
45. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2019. 158 с.
46. Попович І. С. Роль соціально-психологічних очікувань у професійному становленні та розвитку особистості. *Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20, ч. 2. С. 213–220.
47. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2010. Т. XII. Ч. 3. С. 326–333.
48. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. 1. Вип. 44. С. 138–143.
49. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монограф. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
50. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259–268.
51. Попович І. С. Теоретико-методологічні виміри конструювання особистістю майбутнього. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 1(48). С. 178–188.
52. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань. *Науковий вісник ХДУ. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. 2014. В. 1. Т. II. С. 64–70.
53. Прохоренко Л. І. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 111-123. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-8>
54. Савчин М. В. Духовна парадигма психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 252 с.
55. Савчин М. В. Методологеми психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 224 с.

56. Саннікова О., Санніков О. Авантюризм і ризик у структурі прийняття рішень. *Наука і освіта*. 2018. № 9-10. С. 111-119.
57. Слюсаревський М. М. Методологічна ситуація у психологічній науці і перспективи соціальної психології. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2005. В. 10 (13). С. 3–14.
58. Слюсаревський М. М. Соціальна психологія як наука в українському і світовому вимірах. *Педагогічна і психологічна наука в Україні*. Т. 3. 2007. С. 61–71.
59. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
60. Соболева Н. І. Соціологія суб'єктивної реальності. К.: Інститут соціології НАН України. 2002. 296 с.
61. Татенко В. О. Про теоретико-методологічні засади психологічного дослідження суспільних явищ. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2000. Вип. 2(5). С. 19–26.
62. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: монографія. К.: Міленіум, 2008. 214 с.
63. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 316–357.
64. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
65. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. К.: Міленіум, 2014. 206 с.
66. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.
67. Фрейд З. Основні категорії психоаналізу (з німецької переклала А. Березінська). *Всесвіт*. 1991. № 5 (749). С. 164-170.
68. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: Петро Таращук. К.: Основи. 1998. 709 с.
69. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. №1. С. 19-28.
70. Чепелева Н. В. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.

71. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. К.: Вища школа, 2006. 679 с.
72. Gergen K. J. Social Psychology and the Wrong Revolution. *European Journal of Social Psychology*. 1989. Vol. 19(5). P. 463-484. DOI:[10.1002/ejsp.2420190513](https://doi.org/10.1002/ejsp.2420190513)
73. Gergen K. J., Thatchenkery T. J. Organization Science in a Postmodern Context. *Journal of Applied Behavioral Science*. 1996, Vol: 32. P. 356–378. DOI: [10.1177/0021886396324002](https://doi.org/10.1177/0021886396324002)
74. Huias, I., Karpenko, Z. Axiopsychological Differences of Men's and Women's Gender Displays in Modern Ukraine. *Journal of Education Culture and Society*. 2022. Vol: 13(1). P. 351-368. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.1.351.368>
75. Kelley H. H. Personal relationships: their structures and processes. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates; New York: distributed by Halsted Press, 1979. 183 p.
76. Kelly G. A brief introduction to personal construct theory. Perspectives in personal construct theory / D. Bannister (Ed.). London, New York: Academic press, 1970. P. 1–29.
77. Nosov P., Cherniavskiy V., Zinchenko S., Popovych I., Prokopchuk Y., Safonov M. Identification of distortion of the navigator's time in model experiment. *Bulletin of University of Karaganda. Instrument and experimental techniques*, 2020. № 4(100). P. 57-70. DOI: 10.31489/2020Ph4/57-70
78. Popovych, I., Blynova, O., Nass Álvarez, J. L., Nosov, P., Zinchenko, S. A historical dimension of the research on social expectations of an individual. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2021. 27. P. 190-217. <https://www.revistanotahistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/365>
79. Popovych, I., Kononenko, O., Los, O., Khrystiuk, S., Avramenko, A. Expectativas sociales de los especialistas del perfil socioeconómico: formación, innovaciones, reformas. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(60). P. 23-31. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.2>
80. Popovych, I., Koval, I., Raievska, Ya., Piletskyi, V., Buryanovatiy, O., Hrynychuk, O. Dominating mental states of the representatives of individual sports under lockdown and martial law: comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23(1). P. 170-178. DOI: 10.7752/jpes.2023.01021
81. Popovych, I., Machynska, N., Yaremchuk, N., Korniat, V., Kurinna, V. Psycho-emotional states of future specialists in a socioeconomic area under lockdown and martial law: comparative analysis. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(56). P. 150-158. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.16>

82. Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulias, I., Mamchur, I. Investifación de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socioeconómico. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10(39). P. 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
83. Rogers C. R. Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory. London: Constable. 1951. 592 p.
84. Rogers C. R. On Becoming a person: A psychotherapists view of psychotherapy. Houghton Mifflin. 1961. 420 p.
85. Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulias, I., Kovalchuk, Z. Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol: 14(1). P. 139-157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>